

Zašto fosfor i kalij izražavamo kao okside?

Svaki esencijalni element biljaka (osim ugljika, vodika i kisika) može se primijeniti kao mineralno gnojivo. Na Svijetu postoji veliki broj različitih vrsta i formulacija gnojiva, a pretežno dolaze u formulaciji kao tri primarna makroelementa koja su biljkama potrebni u većim količinama N – dušik, P- fosfor i K- kalij (Tablica 1).

Tablica 1. Esencijalni elementi ishrane bilja

Element	Simbol	Raspoloživi oblik	Kategorija
Ugljik	C	CO ₂	Organski elementi koje biljke usvajaju iz zraka, vode i hranjivih tvari tla
Vodik	H	H ₂ O	
Kisik	O	O ₂	
Dušik	N	NO ₃ ⁻ , NH ₄ ⁺	Primarni makroelementi potrebni biljkama u većim količinama
Fosfor	P	H ₂ PO ₄ ⁻ , HPO ₄ ²⁻	
Kalij	K	K ⁺	
Kalcij	Ca	Ca ²⁺	Sekundarni makroelementi potrebni biljkama u manjim količinama
Magnezij	Mg	Mg ²⁺	
Sumpor	S	SO ₄ ²⁻ , SO ₃ ²⁻	
Bor	B	BO ₃ ³⁻ , H ₃ BO ₃	Mikroelementi potrebni biljkama u malim količinama
Klor	Cl	Cl ⁻	
Bakar	Cu	Cu ²⁺	
Željezo	Fe	Fe ²⁺ , Fe ³⁺	
Mangan	Mn	Mn ²⁺	
Molibden	Mo	MoO ₄ ²⁻	
Cink	Zn	Zn ²⁺	
Nikal	Ni	Ni ²⁺	

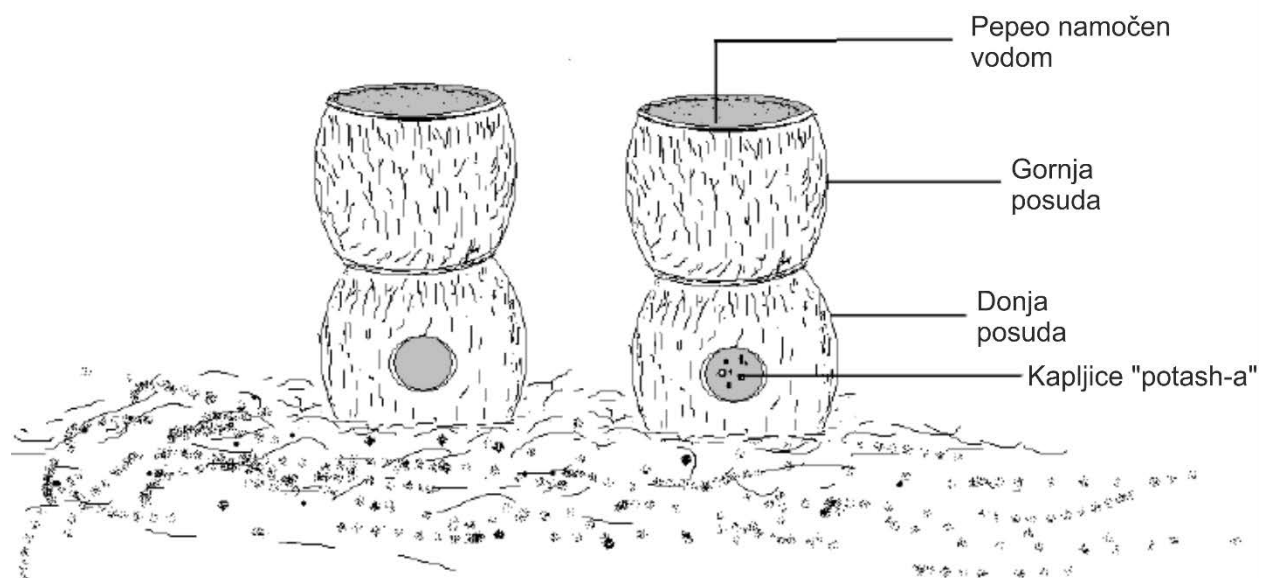
U suvremenoj agrotehnici kompleksna gnojiva su najčešći oblik gnojiva i rabe se u granulama homogenog sastava. U ovu grupu gnojiva ubrajaju se, npr. KNO₃, NH₄H₂PO₄, itd., ali i kompozicije različitih soli koje sadrže dva ili tri osnovna hranjiva elementa (NP, NK, PK i NPK). Navedene kombinacije dobiju se kemijskom reakcijom nitratne, fosfatne i sulfatne kiseline s amonijakom, prirodnim fosfatima, kalijским i amonijskim solima. Kompleksna gnojiva se međusobno većinom razlikuju u svom težinskom omjeru (N : P₂O₅ : K₂O) odnosno formulaciji gnojiva, a ukupan sadržaj aktivne tvari predstavlja koncentraciju mineralnog gnojiva.

Dušik se usvaja u dva oblika NO₃⁻, NH₄⁺, a njegova koncentracija u gnojivu izražena je u postotku čistog dušika N % (npr. KAN – 27% N i Urea 46% N), dok kod kalija i fosfora to nije tako. Prema konvenciji o gnojivima fosfor i kalij se izražavaju kao oksidi i to P₂O₅ – fosfor pentaoksid i K₂O kalij oksid, a u takvom obliku se ne nalaze u gnojivu (previše bi gnojivo bilo reaktivno), a niti ih biljke usvajaju kao tave (fosfor se usvaja kao H₂PO₄⁻, HPO₄²⁻ a K kao K⁺ ion (Tablica 1). Prikaz sadržaja fosfora i kalija kao oksida vuče korijene od prijašnjih gravimetrijskih kemijskih analiza te su proizvođači gnojiva zadržali takvu terminologiju. Također, se često kod proizvođača gnojiva u njihovoj terminologiji upotrebljava naziv fosfati (fosfatni anion u obliku PO₄³⁻), a da se pri tome misli na fosfor pentaoksid P₂O₅ te zbog toga može doći do pogrešnog izračuna koncentracije hraniva. Kod kalija također možemo naići na pogrešno korištenje izraza

kao naprimjer, K_2O je kemijski naziv za kalij oksid dok ga u fertilizacijskoj terminologiji nazivaju eng. „potash“. Taj naziv potječe iz prošlosti kada su ljudi pripremali otopine ispiranjem pepela dobivenog gorenjem drvene mase u specijalnim posudama (eng. „pot“) otkud i naziv pot / ash – posuda / pepeo (Slika 1). Takvim postupkom dobivali su soli kao što je KCl i K_2SO_4 koje su primjenjivali kao gnojivo, a ostatak u obliku lužine ($NaOH$ i KOH) koristili za proizvodnju sapuna.

Zbog toga kada kupujemo gnojivo ili računamo gnojivbenu preporuku potrebno je obratiti pažnju na deklaraciju te ako želimo saznati točnu koncentraciju pojedinog elementa (fosfor i kalij) moramo postotak P_2O_5 pomnožiti s 0,44 odnosno postotak K_2O pomnožiti s 0,83.

Slika 1. Ispiranjem pepela dobivenog gorenjem drvene mase u posudama.

izv. prof. dr. sc. Boris Đurđević